

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ του Θοδωρή Πελαγίδη^[1]

Εισαγωγή

Η συζήτηση για την παγκοσμιοποίηση συνεχίζει να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας. Στις διεθνείς επιστημονικές επιθεωρήσεις έχει διεισδύσει σχεδόν σε όλα τα γνωστικά πεδία της Οικονομικής. Αλλά και στα έντυπα ευρύτερου κοινού, εφημερίδες και περιοδικά, η παγκοσμιοποίηση εισέρχεται σχεδόν παντού ως συμφραζόμενο της «νέας οικονομίας», αλλά και ως η καθοριστική δύναμη ώθησης γενικότερα νέων κοινωνικοοικονομικών διαδικασιών. Αν όμως στην ακαδημαϊκή, αμερικάνικη κυρίως, κοινότητα το ζήτημα αντιμετωπίζεται με την αυτονόητη προσοχή και αναλυτικότητα, η κατάσταση δεν είναι η ίδια όσον αφορά τους ευρύτερους διεθνείς «κύκλους» της δημοσιολογίας και της πολιτικής, όπου το φαινόμενο αντιμετωπίζεται βιαστικά, επιδερμικά και υπερφίαλα. «Ντύνει» τον ξύλινο δημόσιο και πολιτικό λόγο, συνοδεύει ως ψιμύθιο κάθε είδους κείμενα από «αναλυτές» και διαμορφωτές κοινής γνώμης. Η κατάσταση αυτή χαρακτηρίζει πολύ περισσότερο τη γηραιά ήπειρο όπου, ακόμη και στους ακαδημαϊκούς κύκλους, η σοβαρή συζήτηση για τη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση και τις επιπτώσεις της είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Αντίθετα, στις ΗΠΑ, η έρευνα έχει προχωρήσει σημαντικά. Γνωστοί οικονομολόγοι, όπως οι Paul Krugman, Dani Rodrik, Robert Lawrence, Maurice Obstfeld, Jeffrey Sachs κ.ά., έχουν αφοσιωθεί στην ενδελεχή διερεύνηση και ανάλυση της νέας διεθνούς οικονομίας, καθώς και των επιπτώσεών της, τόσο στα ενδότερα των επιμέρους κρατών, όσο και στις διακρατικές οικονομικές σχέσεις.

Ο τόμος αυτός επιχειρεί να μεταφέρει τη σοβαρή ακαδημαϊκή συζήτηση περί παγκοσμιοποίησης στην ελληνική, επιστημονική και δημόσια, πραγματικότητα. Στα κείμενα που περιλαμβάνονται, αναλύονται ζητήματα όπως ο ρόλος των αγορών και του κράτους στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, ο βαθμός της εμπορικής και χρηματοοικονομικής διασύνδεσης των χωρών μεταξύ τους, το ζήτημα της ενσωμάτωσης των υπανάπτυκτων και αναπτυσσόμενων χωρών στη διεθνή οικονομία και της ανάπτυξής τους, ο ρόλος του κοινωνικού κράτους και της εθνικής διακυβέρνησης σήμερα, η σχέση ανταγωνιστικότητας και κοινωνικού κράτους, οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στους μισθούς, στην απασχόληση και στην εισοδηματική ανισότητα, οι επιπτώσεις της κινητικότητας κεφαλαίων στα φορολογικά έσοδα και στη διανομή του εισοδήματος.

Πιο συγκεκριμένα, ο Dani Rodrik, καθηγητής διεθνούς πολιτικής οικονομίας στο πανεπιστήμιο του Harvard, θέτει τα περισσότερα από τα παραπάνω ζητήματα στο πρώτο κείμενο του τόμου αυτού, τοποθετώντας τη συζήτηση για την παγκοσμιοποίηση στα σωστά της πλαίσια. Ο Dani Rodrik υποστηρίζει ότι παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες σχετικές ερευνητικές εργασίες δε συνηγορούν υπέρ της άποψης ότι η παγκοσμιοποίηση είναι σήμερα ένα γεγονός χωρίς προηγούμενο, εντούτοις, δέχεται ότι η διαδικασία της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης είναι σε ισχυρή ανοδική εξέλιξη τις τελευταίες δεκαετίες. Απορρίπτει, εμμέσως πλην σαφώς,

τις απόψεις αυτών (βλ. Wood, 1995. Leamer, 1996) που υποστηρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου ευθύνεται για την αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας και της ανεργίας. Αναγνωρίζει όμως ότι, παρά το γεγονός ότι οι ανάγκες της «νέας εποχής» για ανταγωνιστικότητα πιέζουν το κοινωνικό κράτος, οι περισσότερο «ανοιχτές» --στην παγκόσμια οικονομία--, οικονομίες, έχουν υψηλότερες κυβερνητικές και κοινωνικές δαπάνες. Η διαπίστωση αυτή της ανάλυσης του Dani Rodrik, πλήρως τεκμηριωμένη, ιδιαίτερα στο τελευταίο κείμενο του συγγραφέα στον τόμο αυτό, είναι εξαιρετικά κρίσιμη. Κι αυτό γιατί εάν τα πράγματα έχουν έτσι, τότε η άποψη που θέλει τη συρρίκνωση της δημόσιας πολιτικής ως όρο επιβίωσης στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης, καταρρέει. Υπενθυμίζεται, δε, ότι η λεγόμενη «παγκοσμιοποιητική πολιτική» που προσπαθούν να εφαρμόσουν οι περισσότερες χώρες σήμερα, βασίζεται στο δόγμα «λιγότερο κράτος, υψηλότερη ανταγωνιστικότητα», καθώς ο δημόσιος τομέας αντιμετωπίζεται ως «βάρος» στην εθνική προσπάθεια για ανταγωνιστικότητα στις διεθνείς αγορές. Πάντως, ο Rodrik, καθώς αποδέχεται τη θέση ότι η παγκοσμιοποίηση είναι σήμερα γεγονός αναμφισβήτητο, αναγνωρίζει ότι οι κυβερνήσεις των περισσότερο ανοικτών οικονομιών δέχονται ισχυρές πιέσεις να μειώσουν το κοινωνικό κράτος και γενικότερα τις δαπάνες τους, ενώ οι περιορισμοί στην εθνική πολιτική εντείνονται όλο και περισσότερο. Από την άλλη πλευρά, αν και υποστηρίζει ότι το εμπόριο, όπως και το λεγόμενο «κοινωνικό dumping», έχουν περιορισμένη επίδραση στην αυξανόμενη μισθιακή ανισότητα (βλ. ΗΠΑ) ή στην υψηλή ανεργία (βλ. ΕΕ), αναγνωρίζει ότι η άνοδος του εμπορίου αναδιανέμει εισόδημα. Αναγνωρίζεται, λοιπόν, από τον Rodrik, ότι ο ρόλος της κυβερνητικής πολιτικής στις περισσότερες χώρες σήμερα, έγκειται στη μείωση των κινδύνων που συνεπάγεται το «άνοιγμα» των εθνικών οικονομιών.

Ωστόσο, οι παρεμβατικές δυνατότητες της κυβέρνησης, υποστηρίζει ο καθηγητής του Berkeley M. Obstfeld στο κείμενό του που περιλαμβάνεται στον τόμο αυτό, δυνητικά περιορίζονται από τις αυξημένες δυνατότητες των διεθνών κεφαλαίων να μεταναστεύουν επιλέγοντας περιοχές με χαμηλότερους φόρους αν και, όπως αναγνωρίζει, η έρευνα δεν έχει αποδείξει ακόμη σε ποιο βαθμό. Έτσι, οι επιλογές δημοσιονομικών πολιτικών φαίνεται πως είναι λιγότερες στο νέο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης. Όμως, ο καθηγητής Obstfeld, αναγνωρίζει ότι με δυσκολία μπορεί κανείς να διαπιστώσει σήμερα την ύπαρξη ενός σκληρού φορολογικού ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο, ανάμεσα στα κράτη με σκοπό την ευνοϊκότερη φορολογική μεταχείριση του κεφαλαίου. Έτσι, παρά την αυξημένη κινητικότητα των κεφαλαίων τα τελευταία έτη, οι επενδυτές συνεχίζουν να επενδύουν στις εγχώριες χρηματαγορές και να μη διαφοροποιούν τα χαρτοφυλάκιά τους, παρά τις, ομολογουμένως διαφοροποιημένες --ιδιαίτερα μακροχρονίως-- πραγματικές αποδόσεις που παρατηρούνται διεθνώς. Η αδιαμφισβήτητη, πάντως, άνοδος των διεθνών κεφαλαιακών ροών, κυρίως μετά την κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods, αποδίδεται στην επιστροφή στο καθεστώς των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, αφού οι κίνδυνοι για την εγχώρια οικονομία από τις ανοιχτές αγορές αντισταθμίζονται από την άσκηση κατάλληλης νομισματικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, ο Obstfeld επισημαίνει τους κινδύνους που ενέχει η απενεργοποίηση της νομισματικής πολιτικής με το κλείδωμα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ο

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση

Θοδωρής Πελαγίδης

πιο σοβαρός των οποίων είναι η ξαφνική φυγή κεφαλαίων, γεγονός άλλωστε, που επιβεβαιώθηκε στην περίοδο της κρίσης των χωρών της Ν.Α. Ασίας (για το ζήτημα αυτό, ιδιαίτερα κατατοπιστικό είναι και το κείμενο του J.A. Kregel στον τόμο αυτό).

Η πρόκληση για τους διαμορφωτές οικονομικής πολιτικής είναι σήμερα, σύμφωνα με τον καθηγητή Obstfeld, η ταυτόχρονη προώθηση της διεθνούς χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης, αλλά και η διατήρηση της εσωτερικής οικονομικής και κοινωνικής σταθερότητας. Έτσι, Obstfeld και Rodrik, συμφωνούν στο σημείο αυτό επιμένοντας στη θέση ότι ισχυρό κράτος και ανοιχτή οικονομία δεν συνιστούν καταστάσεις ασυμβίβαστες. Μάλιστα ο Obstfeld προχωρεί περισσότερο υποστηρίζοντας ότι κάθε χώρα μπορεί να έχει δικό της πρότυπο ενσωμάτωσης στη διεθνή οικονομία και ότι απαρέγκλιτη συνθήκη διατήρησης του καπιταλισμού είναι η εσωτερική (εθνική) πολιτική νομιμοποίησή του, πράγμα το οποίο μπορεί, σε τελική ανάλυση, να επιτευχθεί με το να τεθούν στην ατζέντα ζητήματα που αφορούν άμεσα τους πολίτες, όπως τα εργασιακά, τα περιβαλλοντικά και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο σημείο αυτό, η θέση των συνεισφερόντων στον τόμο αυτό ίσως να εκπλήσσει. Ο J. Sachs, διαπρύσιος οπαδός της ελεύθερης αγοράς και της απορύθμισης, αναγνωρίζει τις αποτυχίες των αγορών, οι οποίες μάλιστα εντείνονται με τη διαδικασία της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης κυρίως όσον αφορά στις αναπτυσσόμενες χώρες, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της ορθής εθνικής κυβερνητικής πολιτικής για την ενδεδειγμένη ενσωμάτωση των επιμέρους χωρών στη νέα διεθνή οικονομία. Βέβαια, όπως όλοι σχεδόν οι συγγραφείς αυτού του τόμου, έτσι και ο J. Sachs, δεν παύει να τονίζει τα οφέλη που απορρέουν από τη γενικότερη ενοποίηση των διεθνών αγορών. Στα πλαίσια αυτά, ο ίδιος συγγραφέας επισημαίνει την ενσωμάτωση όλο και περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών στη διεθνή οικονομία.

Στο σημείο αυτό, τίθεται ένα άλλο μεγάλο θέμα που σχετίζεται με τη διαδικασία και τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης: τη διανομή του εισοδήματος, τόσο ανάμεσα στα κράτη, όσο και στο εσωτερικό αυτών. Μ' άλλα λόγια, αποτελεί κεντρικό και κρίσιμο ερώτημα εάν τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης, εφόσον υπάρχουν, κατανέμονται με τον καλύτερο τρόπο.

Πρώτα από όλα, όπως επισημαίνεται και από τον Obstfeld, οι στρεβλώσεις των αγορών μπορούν να στρέψουν τα διεθνή κεφάλαια σε απότομη φυγή από τις αναδυόμενες αγορές / αναπτυσσόμενες χώρες, με αποτέλεσμα την απότομη πτώση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών τους. Ύστερα, όσον αφορά στο εσωτερικό των κρατών, αποτελεί κρίσιμο ερώτημα το αν και με ποιο τρόπο οι διεθνείς εμπορικές ροές επηρεάζουν, πράγματι, τους μισθούς, την απασχόληση και την ανισοκατανομή των εισοδημάτων.

Οι Krugman, Lawrence, Slaughter και Swagel, τονίζουν ότι για την όποια παρατηρούμενη αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας --κυρίως στις ΗΠΑ-- ή την ανεργία --στην ΕΕ-- δεν ευθύνονται οι αυξημένες εμπορικές ροές, αλλά άλλοι παράγοντες, όπως η φύση των τεχνολογικών αλλαγών. Ο P. Krugman συγκεκριμένα, αφού πρώτα τοποθετεί την

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση

Θοδωρής Πελαγίδης

παγκοσμιοποίηση του εμπορίου στα σωστά της μέτρα, συγκρίνοντάς τις σημερινές εξελίξεις με αντίστοιχες στο παρελθόν, επιχειρηματολογεί --κυρίως στο κείμενό του τόμου αυτού με τον R. Lawrence-- εναντίον αυτών που υποστηρίζουν ότι η διεθνοποίηση του εμπορίου έχει πλήξει τους αμερικανούς ανειδίκευτους χαμηλόμισθους, υποστηρίζοντας ότι, αντιθέτως, η τεχνολογική αλλαγή είναι αυτή που, «απελευθερώνοντας» ανειδίκευτη εργασία, αυξάνει την προσφορά της και, έτσι, μειώνει την τιμή της. Επιπλέον, οι Slaughter και Swagel τονίζουν ότι η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου (όγκος, τιμές) δε φαίνεται στην πράξη να έχει έως τώρα επιφέρει τα αποτελέσματα που προβλέπει η οικονομική θεωρία, εξισώνοντας τις τιμές των παραγωγικών συντελεστών διεθνώς. Αντιθέτως, παρατηρείται σε κάποιες αναπτυσσόμενες χώρες που έχουν ενεργώς εμπλακεί στο διεθνές εμπόριο ότι η ζήτηση ειδικευμένης εργασίας --κι έτσι και η τιμή της-- έχει αυξηθεί, ενώ κανείς θα περίμενε, αντιθέτως, να αυξηθεί η ζήτηση --και η τιμή-- της ανειδίκευτης εργασίας, σύμφωνα με το θεώρημα Stolper-Samuelson. Αποτέλεσμα: η ανισότητα στο εσωτερικό των αναπτυσσόμενων χωρών (π.χ. Μεξικό), να έχει αυξηθεί, αντί της αναμενόμενης εισοδηματικής σύγκλισης.

Τέλος, ο Karstein, μετατοπίζει τη συζήτηση από το δίλημμα για το αν το εμπόριο ή οι νέες τεχνολογίες ευθύνονται για την εισοδηματική ανισότητα --και εν μέρει για την ανεργία--, στους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης οι οποίοι, εδώ και αρκετά χρόνια, δεν παράγουν ικανό αριθμό νέων θέσεων εργασίας, καθώς οι πολιτικές που ακολουθούνται είναι εξαιρετικά περιοριστικές, ιδίως στο δημοσιονομικό τομέα.

Πού μας οδηγεί το παραπάνω απάνθισμα των σημαντικότερων σημείων των κειμένων που περιέχονται σε αυτόν τον τόμο; Ο ψυχραιμολόγος αναγνώστης αντί για βεβαιότητες και διαπιστώσεις, το μόνο έγκυρο συμπέρασμα που μπορεί να εξάγει είναι ότι η έως τώρα έρευνα και συζήτηση δεν επιτρέπουν την είσπραξη βεβαιοτήτων για τα, έτσι κι αλλιώς, εξαιρετικά πολύπλοκα ζητήματα που τίθενται. Άλλωστε, και στα παραπάνω κείμενα, υπάρχει πλούσιος αντίλογος που, όπως είναι φυσικό, δεν ήταν δυνατόν να συμπεριληφθεί στον τόμο αυτό, αλλά που στον οποίο μπορεί κανείς να εντυφλήσει από την πλούσια βιβλιογραφία και τις αναφορές που παρατίθενται στο τέλος των κειμένων. Ίσως, όμως, πρέπει να επισημανθούν ορισμένα ιδιαίτερα κρίσιμα ζητήματα όσον αφορά στο διάλογο που εξελίσσεται διεθνώς, τόσο σε ακαδημαϊκούς όσο και σε ευρύτερους πολιτικούς και δημοσιολογικούς κύκλους.

Κατ' αρχάς, από τα περισσότερα κείμενα του τόμου αυτού, φαίνεται ότι η σημερινή αυξανόμενη διεθνής οικονομική ολοκλήρωση έχει σαφώς προηγούμενο, παρά τα, όπως είναι φυσικό, αναμενόμενα διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, η ολοκλήρωση του εμπορίου και των συντελεστών παραγωγής ήταν αξιοσημείωτα υψηλή και σε ορισμένες περιπτώσεις υψηλότερη. Οι δείκτες, μάλιστα, που χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν το βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης πολλές φορές δεν επιβεβαιώνουν την εντύπωση της υψηλής παγκοσμιοποίησης της διεθνούς οικονομίας σήμερα (βλ. Economist, 1998). Επί παραδείγματι, ο «νόμος της μιας τιμής» δεν ισχύει, οι πραγματικές αποδόσεις (πραγματικά διεθνή επιτόκια) συνεχίζουν να είναι διαφορετικές στις επιμέρους χώρες, φαινόμενο καθόλου περίεργο, καθώς δεν ισχύει ούτε η ισοτιμία των αγοραστικών

δυνάμεων (PPP), ούτε η ακάλυπτη ισοτιμία επιτοκίων (UIP), και οι δύο προϋποθέσεις ισχύος της εξίσωσης των πραγματικών αποδόσεων και, επομένως, της πλήρους κινητικότητας των κεφαλαίων διεθνώς (Frankel, 1992). Ακόμη, το περίφημο παζλ Feldstein-Horioka (1980) επιβεβαιώνεται από πολυάριθμες μελέτες ακόμη και για τη δεκαετία του '90, --αν και από άλλες τόσες απορρίπτεται. Η δε έρευνα των M. Obstfeld και A. Taylor (1997), επιβεβαιώνει ότι τα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των επιμέρους χωρών (ως % στο ΑΕΠ), η άλλη όψη, δηλαδή, του λογαριασμού κινήσεως κεφαλαίων, βρίσκονται σήμερα σε χαμηλότερο επίπεδο από την περίοδο του Βρετανικού κανόνας του χρυσού.

Όταν λοιπόν υπάρχει τόση συζήτηση στη βιβλιογραφία, χωρίς να υπάρχει μάλιστα συμφωνία σχετικά με τα αποτελέσματα, το λιγότερο που μπορεί να κάνει κανείς είναι να είναι περισσότερο προσεκτικός όχι μόνο για το αν είναι επωφελής ή επιβλαβής η παγκοσμιοποίηση, αλλά και για το αν η τελευταία υφίσταται στο βαθμό που υπονοεί η τρέχουσα δημοσιογραφική και δημοσιολογικοπολιτική ορθοδοξία.

Η κατάσταση, δε, σχετικά με την αξιολόγηση των επιπτώσεων του φαινομένου δεν είναι καλύτερη. Από την έως σήμερα έρευνα φαίνεται ότι οι επιδράσεις του διεθνούς εμπορίου δεν ευθύνονται παρά ελάχιστα για την αύξηση των ενδοκρατικών (αλλά και διακρατικών) εισοδηματικών ανισοτήτων. Η επισήμανση αυτή είναι κρίσιμη. Εάν η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου δεν προκαλεί ούτε σημαντικές εσωτερικές εισοδηματικές ανακατατάξεις, ούτε ιδιαίτερα σημαντικές μεταβολές στις θέσεις απασχόλησης, τότε ο ανταγωνισμός από τις αναπτυσσόμενες χώρες δεν μπορεί να επιστρατεύεται για την εξήγηση των εισοδηματικών ανισοτήτων στις ΗΠΑ ή των εξαιρετικά υψηλών ποσοστών ανεργίας στην Ευρώπη, για παράδειγμα. Ιδιαίτερα για την Ευρώπη, σε μια τέτοια περίπτωση, το λεγόμενο έλλειμμα ανταγωνιστικότητας ως γενεσιουργός αιτία των υψηλών ποσοστών ανεργίας δεν μπορεί να ισχύει (βλ. Pelagidis, 1998, 1999a).

Όμως, από την άλλη, και μόνο η απειλή των εισαγωγών, όπως υποστηρίζουν συγγραφείς σαν τους Wood (1995) και Leamer (1996), μπορεί να αποδυναμώνει τις δυνατότητες των ιθαγενών εργαζομένων για αυξήσεις μισθών και απασχόλησης κι έτσι, με έμμεσο τρόπο, να «συνεισφέρει» στην εισοδηματική πόλωση.

Στο ζήτημα, πάντως, της ευρωπαϊκής ανεργίας, ίσως το σημαντικότερο οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα στον ανεπτυγμένο κόσμο σήμερα, Rodrik, Slaughter και Swagel ενοχοποιούν τις ακαμψίες στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας μάλλον άδικα. Πράγματι, το αντίτιμο για το ισχυρό Κοινωνικό Κράτος στην ΕΕ, σύμφωνα με τον Rodrik, είναι η υψηλή ανεργία. Όμως, στοιχεία αποδεικνύουν ότι η ευρωπαϊκή αγορά εργασίας έχει ήδη ευελικτοποιηθεί, καθώς οι πραγματικοί μισθοί έχουν καθηλωθεί, το μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ είναι χαμηλότερο πλέον από αυτό των ΗΠΑ, και η χαμηλή ζήτηση εργασίας έχει διαβρώσει τις διαπραγματευτικές δυνατότητες των συνδικάτων (Pelagidis, 1998). Εξαιρετικό για το ζήτημα αυτό είναι το κείμενο του Karstein στον τόμο αυτό, το οποίο καταδεικνύει την αρνητική επίδραση των συστατικών οικονομικών πολιτικών στις αγορές εργασίας (ειδικότερα

για την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, την ίδια περίπου εκτίμηση διατυπώνει και ο γνωστός καθηγητής, κάτοχος Nobel στα οικονομικά, F. Modigliani [1996]).

Εάν, όμως, η παγκοσμιοποίηση ούτε προκαλεί τα αρνητικά φαινόμενα στις αγορές εργασίας, ούτε τα επηρεάζει, τουλάχιστον στο βαθμό που κάποιος πιστεύουν, τότε συνεχίζει να υπάρχει ζωτικός χώρος για ενεργό συμμετοχή της δημόσιας πολιτικής. Η εθνική ικανότητα διακυβέρνησης, στην περίπτωση αυτή, παραμένει ισχυρή, παρά τις «Κασσάνδρες» που προαναγγέλλουν το τέλος της Πολιτικής και της Ιστορίας και οι οποίες προκρίνουν και προτείνουν «παγκοσμιοποιητικές» πολιτικές πλήρους απελευθέρωσης των πάντων και απόσυρσης του κράτους από κάθε ρύθμιση και κάθε πολιτική κοινωνικής συνοχής. Ο J. Sachs, μάλιστα, προκρίνει την, χωρίς όρους, εφαρμογή «εξωστρεφούς ανάπτυξης» και ιδιωτικοποιήσεων για τις αναπτυσσόμενες χώρες, βασιζόμενος στις επιδόσεις χωρών που κατάφεραν να ενσωματωθούν τα τελευταία χρόνια στην παγκόσμια οικονομία ακολουθώντας ακριβώς πολιτικές εξωστρεφούς εκβιομηχάνισης και πλήρους απελευθέρωσης των αγορών.

Κατ' αρχάς, οι ενδείξεις που υπάρχουν για την έως τώρα κατάσταση καταδεικνύουν ότι στη διαδικασία αυτή της αύξησης των εμπορικών ροών και της κινητικότητας των παραγωγικών συντελεστών συμμετέχουν, στη συντριπτική πλειοψηφία, οι ανεπτυγμένες χώρες του ΟΟΣΑ (OECD, 1997). Η δε στρατηγική της «παγκοσμιοποιητικής πολιτικής» της πλήρους απελευθέρωσης των αγορών και της ελεύθερης κινητικότητας των κεφαλαίων, αλλά και της λεγόμενης εξωστρεφούς ανάπτυξης οδήγησε, ως γνωστόν, και σύμφωνα με τον, μέχρι πρότινος, διευθυντή της Παγκόσμιας Τράπεζας J. Stiglitz (2000), στη φυγή κεφαλαίων και στην εσωτερική αποσταθεροποίηση των χωρών αυτών (βλ. UNDP, 1999). Κι αυτό γιατί, όπως ορθώς επισημαίνει και ο Obstfeld στο κείμενό του στον τόμο αυτό, η κινητικότητα κεφαλαίων δεν είναι δυνατόν να ενεργεί έπ' ωφελεία των χωρών υποδοχής όταν η συναλλαγματική ισοτιμία δεν «προσαρμόζεται» απορροφώντας τους κραδασμούς που αντικατοπτρίζονται και αφορούν κυρίως στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Αλλά και η απελευθέρωση του εμπορίου μπορεί να αποδειχθεί επιβλαβής εάν προηγουμένως η αναπτυσσόμενη χώρα δεν ξεκινά από αφετηρία ισχυρών σχετικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Όσον αφορά, γενικότερα, το ζήτημα της εθνικής διακυβέρνησης και του Κοινωνικού Κράτους, οι παρατηρήσεις του Rodrik στο σημείο αυτό έχουν ιδιαίτερη σημασία, ιδιαίτερα, μάλιστα, για τους ευρωπαίους πολίτες και το ευρωπαϊκό κοινωνικό κράτος που τα τελευταία έτη βάλλεται πανταχόθεν. Εάν η άνοδος της παραγωγικότητας και των μισθών, όπως και της εθνικής ανταγωνιστικότητας και των κυβερνητικών δαπανών, παρουσιάζουν θετική συσχέτιση, τότε σε ποια βάση οι «παγκοσμιοποιητικές πολιτικές» επιχειρούν να επιβάλλουν κάθε είδους απορύθμιση και απόσυρση του κράτους, και δη του κοινωνικού κράτους, από το χώρο της πολιτικής και της οικονομίας; Ακόμη, εάν οι απόψεις του Rodrik πράγματι ισχύουν και το κοινωνικό κράτος αποτελεί στην πραγματικότητα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα κι όχι βάρος, τότε το ερώτημα που τίθεται είναι για ποιο λόγο --σύμφωνα και με τον Rodrik-- το κοινωνικό κράτος δέχεται τις πιέσεις της παγκοσμιοποίησης; Μ' άλλα λόγια, εάν ισχυρή κοινωνική πολιτική συνοδεύει τις «ανοικτές οικονομίες» σήμερα στην επιτυχημένη παρουσία

τους στις διεθνείς αγορές (βλ. Pelagidis, 1999b), τότε γιατί η «συμβατική» οικονομική και πολιτική σκέψη επιμένει να προτείνει την κατάργυσή της;

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι τα ζητήματα που συνδέονται με τη συζήτηση για την παγκοσμιοποίηση δεν έχουν μόνο πολύπλοκη οικονομική διάσταση, αλλά διαθέτουν κρίσιμη πολιτική και κοινωνική όψη. Η χρησιμότητα, έτσι, του τόμου αυτού, που πρέπει να σημειωθεί έτυχε της σημαντικής επικουρίας --όσον αφορά τις μεταφράσεις των κειμένων--, των φοιτητών και των φοιτητριών του Προγράμματος Σπουδών Επιλογής «Διαχείριση Ανθρωπίνων Πόρων και Διοίκηση» του Πανεπιστημίου Αθηνών, δεν αφορά μόνο την κατάθεση των συμπεριλαμβανομένων κειμένων στην ομότεχνη ελληνική επιστημονική κοινότητα. Αφορά, το ίδιο και περισσότερο, τη δημόσια πολιτική αυτή καθ' αυτή, το γενικότερο μοντέλο διακυβέρνησης στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, το κοινωνικό κράτος, το ρόλο των αγορών και του ανταγωνισμού, το βιοτικό επίπεδο των ευρωπαίων πολιτών, την τύχη των υπανάπτυκτων και αναπτυσσομένων χωρών όπου, δεν πρέπει να ξεχνούμε, ότι κατοικεί η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων οι οποίοι μάλιστα αντιμετωπίζουν ακόμη τα βασικά, πρωτογενή αναπτυξιακά προβλήματα (τροφή, ένδυση, στέγη, περίθαλψη).

Είναι πάντως ενθαρρυντικό ότι τα τελευταία χρόνια, εντείνονται οι πιέσεις και οι απαιτήσεις των περισσότερων πολιτών των χωρών του ανεπτυγμένου, αλλά και του αναπτυσσόμενου κόσμου για το σχεδιασμό ρυθμίσεων που, ακόμη και στην περίπτωση των αρνητικών επιπτώσεων από τις εξελίξεις που δρομολογεί η παγκοσμιοποίηση, θα κατοχυρώνουν τα κοινωνικά και ατομικά δικαιώματα των πολιτών, η σύγχρονη εκδοχή των οποίων περιλαμβάνει το εγγυημένο ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης, την πλήρη απασχόληση, την κοινωνία της συνοχής και της αλληλεγγύης, την εμβάθυνση της δημοκρατίας, του υγιούς και ισόρροπου ανταγωνισμού και του πολιτικού φιλελευθερισμού.

Στα πλαίσια αυτά, τα κείμενα του τόμου αυτού, συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση των διεθνών οικονομικών εξελίξεων, ενώ παράλληλα καταθέτουν στο δημόσιο διάλογο στη χώρα μας, συνεισφορές υψηλής ακαδημαϊκής ποιότητας, γεγονός ιδιαίτερα κρίσιμο αν, μάλιστα, λάβει κανείς υπόψη, ότι η σοβαρή και ουσιαστική δημόσια συζήτηση βρίσκεται ακόμη δυστυχώς στη χώρα μας σε εμβρυακή μορφή.

Αναφορές

Economist (1998), «Thinking about Globalization: Popular Myths and Economic

Facts», at www.economist.com/bookshop/schools/schools_brief.html.

Feldstein, M. and C. Horioka (1980), «Domestic Saving and Capital Flows»,

Economic Journal 90, June, pp.314-329.

Frankel, J. (1992), «Measuring International Capital Mobility», AEA Papers and

Proceedings, May, pp.107-202.

Leamer, E. (1996), «In Search of Stolper-Samuelson Linkages between International

Trade and Lower Wages», In S.Collins, ed., Imports, Exports and the American Worker, Washington: Brookings, pp.141-214.

Modigliani, F. (1996), «The Shameful Rate of Unemployment in the EMS:

Causes and Cures», De Economist 144, No.3, pp.363-376

OECD (1997), OECD Economic Studies, No.28.

Obstfeld, M. and A. Taylor (1997), The Great Depression as a Watershed:

International Capital Mobility over the Long Run, CEPR No. 1633.

Pelagidis, T. (1998), «European Unemployment: Myths and Realities», Challenge.

The Magazine of Economic Affairs, July-August, pp. 76-89.

--- (1999a), «A Reply to R.Solomon», Challenge. The Magazine of Economic Affairs, January-February.

--- (1999b), «Social Cohesion as a Competitive Advantage», Briefing Notes in Economics, Issue No.42, pp. 1-7.

Stiglitz, J. (2000), «The Economic Relations between Developed and

Developing Countries», Annual Lecture in Memory of Andreas Papandreou, Athens: Andreas Papandreou Foundation.

UNDP (1999), Human Development Report 1999, Geneva: UN

Wood, A. (1995), «How Trade Hurt Unskilled Workers», Journal of Economic Perspectives, Vol.9, No.3.

^[1] Προδημοσίευση της Εισαγωγής του Επιμελητή στο: Θοδωρή Πελαγίδη (επιμ.), Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση, Παπαζήσης, Αθήνα 2000.